

Alina Isac, Mihai Albu

Dimensiunea feminină a mișcării ecumenice

ALINA ISAC

obtained her MA in Gender Studies and Public Policies, SNSPA, Bucharest.

MIHAI ALBU

Expert at the CNCSAS, Bucharest, Romania. MA in Gender Studies and Public Policies, SNSPA, Bucharest. E-mail: mihai.albu@yahoo.com

This introductory paper analyzes the Orthodox, Catholic, and Protestant sects, which form the core of the Ecumenical movement. The development of the feminine problem in the ecumenical movement took shape in 1948, at the first Conference of the E.C.C., when Sarah Chakko presented a report on the place and role of women in church. Among the most important women's achievements we must mention: The International Day of Prayer, the creation of the Department on Cooperation of Men and Women in Church and Society (1954), and The Ecumenical Decade for Churches in Solidarity with Women (1988- 1998). Beyond the dogmatic and theological differences between the three sects and between the places that they assign to women, women's contribution to the development of the Ecumenic Movement is increasing.

Ecumenismul

Sensul original al conceptului de «ecumenism» vizează, conform teologiei tradiționale, universalitatea unui sinod al Bisericii creștine universale, universalitate ce asigură învățaturii de credință elaborată de acel sinod un caracter normativ pentru întreaga creștinătate. Ecumenismul și universalitatea reprezintă însă atribute sau sensuri ale Bisericii însăși, precedând lucrarea și orientarea expresiilor istorice ale sinoadelor. Ceea ce conferă decisiv universalitate Bisericii nu este atât întinderea ecumenică, spațială, cât mai ales

KEY WORDS:

ecumenical movement, femininity, Christian Orthodox Church, Catholic Church, Protestant Church, achievements

adevărurile ortodoxe de credință, de învățătură și de viață creștină elaborate de sinoade și acceptate de toți creștinii. Mișcarea ecumenică se referă la o altă accepțiune a termenului, implicând «inițiativele și acțiunile organizate în favoarea unității creștinilor conform cu necesitățile diferite ale Bisericilor și după împrejurări»¹.

Conturat în secolul al XVIII-lea, sub influența comunităților pietiste, ecumenismul trece în secolul al XIX-lea de la forma transconfesională la cea interconfesională prin conștientizarea dependenței eficienței misionarismului de realizarea unității creștine. Secolul al XX-lea a permis instituționalizarea ecumenismului, factorul misionar fiind potențat de nevoia prevenirii și combaterii de către Biserici a consecințelor nefaste ale războaielor, de tendințele pentru unitate și cooperare promovate de Liga Națiunilor precum și de eforturile îndreptate înspre unitate bisericească inițiate în cercurile protestante. În 1948, la Amsterdam, este creat Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB), definit drept o asociație frățească a Bisericilor care îl acceptă pe Domnul Isus Cristos ca Dumnezeu și Mântuitor. Legăturile de colaborare, întrajutorare și rugăciune stabilite între diferitele Biserici au fost extinse în 1961 prin aderarea Bisericii Ortodoxe, în urma recunoașterii dogmei Sfintei Treimi.

Mișcarea ecumenică antrenează în mod complex cele trei dimensiuni fundamentale ale ecumenismului: ecumenismul teologic, laic și spiritual. Ecumenismul teologic implică dialogul între teologii aparținând diferitelor confesiuni, dialog necesar formulării unei ecleziologii a comuniunii. Divergențele doctrinare au fost atenuate prin înregistrarea unor puncte comune însă consensul nu a fost încă obținut. Ecumenismul laic presupune angajarea dinamică, prin colaborare și susținere reciprocă, a creștinilor în diverse activități sociale, umanitare. Ecumenismul spiritual recunoaște necesitatea metanoiei, a transformării interioare prin intermediul rugăciunii. Comunitatea de rugăciune a creștinilor consolidează parteneriatul ecumenic, voința de reconciliere și unitate în adevăr. Idealul comuniunii între Cristos și fiecare dintre credincioși, al comuniunii între creștini și la toate nivelurile și între comunitățile locale, particulare, presupunând împărtășirea credinței, rugăciunii și a cultului, a grijilor și responsabilităților creștine, devine problematic în condițiile divizării instituționale a Bisericii². Progresele ecumenice înregistrate în ultimele decenii în înțelegerea și acceptarea unității Bisericilor în diversitate continua să aibă nevoie de o expresie instituțională publică. Conciliul al doilea de la Vatican, 1965, nu a reușit să învie atitudinea ecumenico-universalistă a vechilor sinoade

ecumenice ; creștinismul, astăzi, prezintă cel puțin două ecumenisme sau catolicisme creștine, deși la universalitate pot participa toate Bisericile întrucât toate poartă pecetea Duhului Sfânt care e pretutindeni.

Una din dificultățile ecumenismului actual o constituie locul Bisericii Ortodoxe într-o Europa unită; excepția grecească, în contextul tradiției «romanității» Uniunii Europene, nu e suficientă pentru a statua deschiderea spre creștinismul oriental. Declarațiile Bisericii Ortodoxe, afirmând respectul față de limba și tradițiile specifice ale bisericilor surori și idealul unității și diversității în strălucirea Uni-Treimii dumnezeiești, încurajează însă transcenderea limitărilor etnice și culturale, deci și opoziția Orient-Occident.

În România, istoria constată, cu excepția existenței unor măsuri de interes economic sau național, absența persecuțiilor religioase; domnitorii și biserica au adoptat o atitudine de înțelegere și toleranță față de reprezentanții și credincioșii celorlalte culte creștine³. Ecumenismul local a urmărit atât un scop teologic, unitatea în Hristos sub diferite slujiri, cât și național, asigurând edificarea civilizației românești. Disputele interconfesionale apărute după Revoluția din 1989 au necesitat reglementări politice, juridice și administrative adecvate garantării drepturilor și libertăților

religioase, intensificând totodată demersurile de stabilire a unui dialog spiritual.

Contribuția și problematica feminină în cadrul ecumenismului a luat o formă sistematică, “oficializându-se”, în anul 1948 când Sarah Chakko a prezentat la prima Conferință a CEB-ului un raport despre rolul și statutul femeii în Biserică în 58 de țări. Totuși, încă din secolul al XIX-lea, în țările anglo-saxone s-a conturat și dezvoltat o exegeză feministă a Bibliei. Pe de altă parte, Ziua mondială de rugăciune, cea mai cunoscută mișcare ecumenică a femeilor, a fost inițiată în deceniul al 9-lea al secolului trecut, în cadrul organizațiilor creștine de femei din Statele Unite, extinzându-se până în prezent în peste 170 de țări, printre care și România. Forța de reconciliere a rugăciunii ecumenice a permis stabilirea și optimizarea relațiilor de cooperare și solidaritate între creștinii/creștinele din țări diferite. Implicarea dinamică a femeilor în ecumenism s-a concretizat în 1954, după a doua Adunare a CEB, prin crearea Departamentului cooperării între bărbați și femei în Biserică și societate. În 1975, la Nairobi, a fost adoptat un program de studiu pe tema “Femeile și bărbații în Biserică», program ce a antrenat o serie de colocvii, seminarii și conferințe. Răspuns la inițiativa Națiunilor Unite, „Decada ecumenică a Bisericilor în solidaritate cu femeile”, desfășurată în perioada 1988 – 1998, a intenționat reafirmarea adevărului biblic al binecuvântării

comune a bărbaților și femeilor, a egalității și responsabilității comune a acestora de a menține și sluji Biserica în lume. Proiectul a abordat probleme referitoare la dreptatea economică, la încurajarea și susținerea femeilor de a participa la viața Bisericii, precum și tema luptei contra rasismului și a violenței domestice. Obiectivele inițiale ale Decadei s-au materializat prin crearea unui cadru favorabil includerii femeilor în administrație, în instituțiile ecumenice – mai ales în comitete sau consilii decizionale, oportunități privind accesul la învățământul teologic, crearea unor rețele și organizații care să permită afirmarea tinerelor femei, angajarea femeii în activitatea diaconală, programe educaționale. Ecumenismul feminin a accentuat necesitatea participării plenare a fiecărui mădular al Bisericii, conform chemării și capacității fiecărei persoane, ca și precondiție esențială a creării comunității de dragoste, înțelegere și respect între semeni.

Activitatea ecumenică a femeilor din România s-a manifestat încă din anii '70, prin sărbătorirea anuală de către femeile luterane a Zilei Mondiale a Rugăciunii. În 1990, grație efortului femeilor reformate și ortodoxe, mișcarea ecumenică a fost organizată sub forma Forumului Ecumenic pentru România, înregistrat oficial în 1998 și cuprinzând 38 de regiuni din toată țara (cu o reprezentare mai precară în Moldova). Scopul declarat al Forumului îl constituie promovarea

credinței vii bazată pe Biblia Bisericilor Creștine, trăirea unui creștinism autentic, evanghelic, crearea unui cadru pentru dialog și acțiuni comune femeilor creștine din România, pentru încurajarea inițiativelor de dezvoltare a păcii și dreptății în spiritul toleranței interconfesionale. Activitatea Forumului cuprinde organizarea ZMR (traducerea și editarea anuală a textului pentru slujba de rugăciune, centralizarea colectelor), organizarea întâlnirilor ecumenice și a unor cursuri de vară, propunând exerciții spirituale și de autocunoaștere pentru femei de toate vârstele și confesiunile. Munca socială, ajutorarea substanțială a celor aflați în nevoi materiale și spirituale, rămâne una din responsabilitățile centrale ale Forumului.

Ortodoxia și ecumenismul

Din perspectiva ortodoxă s-ar putea identifica patru coordonate esențiale ale ecumenismului. Prima coordonată reprezintă unirea tuturor Bisericilor în integritatea învățaturii apostolice mărturisită de Biserica nedivizată de la început. Bisericile creștine nu pot accede la unitate decât prin încadrarea lor deplină în tipologia apostolică, neîmpuținată, prezentă nu doar în Noul Testament, ci în toată tradiția rămasă de la Apostoli⁴. Mărturisirea Bisericii primare se consideră a constitui și cel mai sigur criteriu de

interpretare a Noului Testament. Deși se acceptă, până la un punct, interpretările personale sau corespunzătoare diferitelor tradiții formate ulterior în creștinism, ele nu trebuie să anuleze esența tradiției apostolice sau să se contrazică între ele, ci să se întrească reciproc, fiecare legitimându-se prin revelarea unui alt sens implicat în mesajele complementare ale doctrinei creștine. De exemplu, afirmarea cultului liturgic ca și necesitate pentru mântuire, simțul puternic al prezenței lui Dumnezeu în lume și al lucrării Duhului Sfânt în Biserică, proprii Ortodoxiei pot fi întregite de practicisul metodic al catolicismului și valorizarea pozitivă a experienței fiecărui individ, susținute de protestantism. O altă condiție pentru ca Biserică să rămână una și apostolică este instituționalitatea ei teandrică, mai precis, comunicarea harului și întreținerea vieții de comuniune prin aceleași Taine, inclusiv ministeriul necesar pentru funcția sacramentală și pastorală, recunoscut de toți membrii Bisericii.

A doua coordonată a ecumenismului face referire la sobornicitate ca unitate dogmatică în varietatea și independența Bisericilor locale. Ecumenismul rezultat din sobornicitate afirmă și actualizează toate valorile umane și divine în lumina lui Hristos, încurajând asumarea lor de către fiecare creștin, într-o unitate în diversitate, în cadrul deschiderii exhaustive către lume.

A treia determinație prin care înțelege Ortodoxia ecumenismul recunoaște existența lucrării lui Dumnezeu și dincolo de frontierele Bisericilor. Bisericile sunt legate cu lumea prin umanitatea comună a membrilor lor și a celorlalți oameni, prin originarea lor în actul creator al lui Dumnezeu, prin sistemul unitar de rațiuni divine care îi susține și guvernează în mod solidar, cât și prin unirea ontologică a lui Hristos ca om cu întreaga umanitate, antrenată în procesul de desăvârșire rațională și spirituală, materializată în elevarea relațiilor sociale.

Ultima coordonată ecumenică – apropierea doctrinară a Bisericilor prin deschiderea lor față de lume – vizează colaborarea creștinilor în vederea rezolvării problemelor contemporane. Activitatea externă, socială nu mai e percepută drept ignobilă, ci, în primul rând, ca mijloc de perfecționare a experienței spirituale creștine, de fortificare a rațiunii și potențare a dragostei și responsabilității pentru semenii. Recunoașterea solidarității umane și cosmice în mântuire a permis înțelegerea mai acută a valorii comunității umane. O consecință a acestei perspective o constituie reconcilierile doctrinare: catolicismul a depășit ideile statice despre natura umană, acceptând o natură mobilă, capabilă de dezvoltare, precum și o natură cosmică angajată într-un proces de evoluție indefinit. Protestantismul a abandonat și el concepția despre mântuire ca „sola fide” și disprețul față de

faptele umane, în esența lor considerate a fi toate păcătoase, recunoscând valoarea restauratoare a faptelor de slujire. La fel, individualismul protestant s-a apropiat de învățătura originară creștină prin îndepărtarea de concepția maniheistă asupra materiei, reabordându-i acesteia semnificația real pozitivă păstrată în Ortodoxie⁵.

Pe plan local, în cadrul ecumenismului din România, s-a pornit de la temeiul teologic și s-a încercat realizarea unei cunoașteri reciproce cu ajutorul Conferințelor teologice interconfesionale. Dialogul susținut a permis statuarea unor poziții comune ale teologilor români și ale organismelor ecumeniste actuale. Respectând tradiția bisericească de slujire a poporului, ecumenismul local a susținut acțiunile de înfăptuire a dreptății sociale prin participarea activă la ameliorarea vieții din România. Frățietatea prezentă a Bisericilor și cultelor s-a datorat deschiderii reciproce a acestora și a fost consolidată de colaborarea istorică armonioasă și îndelungată, precum și de angajarea comună activă în menținerea păcii din lumea întreagă. Astfel se explică apartenența și inserarea activității Bisericii Ortodoxe Române în discuțiile tematice vizând egalitatea și colaborarea organizată cu alte confesiuni și popoare, mai concret – în marile organisme ecumenice creștine ale forurilor mondiale.

Totuși, în acest punct, se impune precizarea existenței unei atitudini negative a unor ortodocși și a unor biserici locale față de ecumenism, atitudine aflată în consonanță cu scepticismul Bisericii Ruse, Ierusalimului și Eladei asupra mișcării ecumenice. Polemicile gravitează în jurul tezei teologiei moderniste care afirmă existența Sfintelor Taine mântuitoare și sfințitoare și în afara granițelor Bisericii Ortodoxe, fapt ce coincide cu tratarea grupărilor eretice și schismatice ca nefiind complet rupte de trupul Bisericii celei Una. O consecință a recunoașterii harului, chiar dacă nu în plenitudinea sa, la nivelul Bisericilor eterodoxe constă în posibilitatea rugăciunii în comun cu eterodocșii și chiar a Euharistiei.

Oponenții ecumenismului nu admit nici o altă Taină săvârșită în afara Bisericii Ortodoxe ca fiind purtătoare a harului Duhului Sfânt, servind mântuirii celui ce o primește. Granițele Bisericii lui Hristos sunt definite prin două condiționări: credința adevărată și unitatea euharistică, liturgică. În plus, canoanele opresc rugăciunea în comun cu ereticii și schismaticii : actul rugăciunii fiind o mărturisire a adevărului de credință, o participare mistică la dumnezeire în baza credinței credinciosului, în caz că credințele diferă, se contrazic, cât de comună mai poate fi rugăciunea ?⁶ „Legalizarea” preoției feminine, discuțiile referitoare la substituirea ideii de Dumnezeu –Tatăl prin ideea unei Zeițe-mamă au

fost resimțite ca un atac al dogmei Sfintei Treimi, dogma vitală pentru credința Bisericii Ortodoxe.

Repudierea unor ortodocși, în virtutea hotărârilor canonice, a oricărui contact cultic și sacramental cu eterodocșii nu afectează – se precizează – misionarismul social, ospitalitatea creștină, bunăcuviința. Refuzul rugăciunii împreună cu eterodocșii nu anulează legitimitatea și oportunitatea rugăciunii *pentru* toți oamenii; însă, dat fiind că „ în dogmă nu exista concesie”, dezideratul minimului dogmatic devine inacceptabil pentru menținerea purității credinței ortodoxe. Deși din 1920 Biserica ortodoxă a participat la crearea Mișcării ecumenice iar ulterior a aderat la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, tendințele naționaliste actuale, cel puțin cele manifestate în spațiul românesc, au ajuns să denunțe în ecumenism „panerezia” secolului XX.

Rolul și imaginea femeii în Ortodoxie

Contrar practicilor și mentalităților adesea misogine, desfășurate cotidian în spațiul Ortodoxiei, analiza Evangheliei relevă tratamentul imparțial pe care Isus l-a aplicat femeii în calitate de persoană umană reflectând în egală demnitate chipul lui Dumnezeu. Așa cum specifică în exegeza sa Anca Manolache, invocarea unor texte trunchiate și ignorarea

gesturilor și atitudinii lui Hristos în varii situații, au permis o interpretare masculinizată a doctrinei creștine⁷. Fără a le blama sau disprețui, Isus depășește uzanțele iudaice angajând convorbiri cu femei păcătoase, cu femeia samarineană sau canaaneană, expunându-se contactului cu „necurăția” bolnavei și prețuind banul „văduvei”. Atitudinea femeilor la Crucificare și la mormântul Domnului, plină de iubire, curaj și smerenie contrastează cu confuzia ucenicilor; revelarea învierii și înălțării în fața Mariei Magdalena și însărcinarea femeilor cu propovăduirea vestei cele bune reabilitează femeia și clarifica rolul său soteriologic. Ființarea în trup bărbătesc și comportamentul feminin al lui Isus restaurează echilibrul între cele două entități constitutive ale umanității; preeminența legii iubirii, blândeții, iertării, ascultării în creștinism coincide nu întâmplător cu reevaluarea virtuților feminine.

Mariologia ortodoxă resemnifică antropologia creștină; natura umană comună a Mariei, după contactul direct cu Persoana Logosului care Se sălăsluiește în ea, devine o stare superioară nouă, o natură îndumnezeită în care păcatul a murit. Fecioara Maria devine reprezentantul moral al conștiinței omenirii în pregătirea mântuirii obiective⁸. Omul Maria răspunde în locul perechii adamice, dar în direcția contrară, în sensul redempțiunii, al restaurării libertății umane. Consimțământul, „fiat”-ul dat de Maria

este universal; liberul ei arbitru funcționează pentru că este persoana umană în care natura umană este personalizată feminin. Prin actul Întrupării femeia este ridicată la nivelul pierdut de Adam; ea este cea care permite ca, prin iubire, firea umană să vibreze la chemarea divină. Deși Hristos este, ontologic, simbolul naturii umane nepersonale, natura aceasta personalizată/enipostaziată în Logos actualizează decisiv valențele pozitive ale feminității.

Polemicile din cadrul ecumenismului referitoare la problematica feminină au tins adesea să „rezume” rolul femeii la acela asumat de Maica Domnului în Biserică – de mamă, de educatoare a copiilor, susținătoare a actelor caritabile. Faptul că Maria nu a fost nici apostol, nici preot nu obnubilează semnificația religioasă a femeii; făcând abstracție de explicațiile conjunctural istorice, imposibilitatea asumării unei funcții majore, active a femeii în Biserică a fost elucidată de către teologi din perspectivă soteriologică.

Paul Evdokimov inițiază demersul cognitiv de explicitare a naturii arhetipului feminin și a harismelor aferente prin reamintirea modului în care este concepută firea umană în hristologia patristică. Modelul – arhetip, cu chipul dumnezeiesc pecetluit în el, „nu mai este parte bărbătească și parte femeiască” sau, altfel spus, reprezintă fuziunea originară încă nediferențiată a elementelor masculine și feminine.

Reciprocitatea constitutivă a omului adamic reflectă comuniunea divină în comuniunea umană, fiecare fiind făcut „față-către-față” celuilalt, „în fata” celuilalt⁹. Scindarea petrecută în structura finită umană atrage după sine separarea de Dumnezeu; unul inițial este rupt și elementele constitutive sunt exteriorizate, polarizate în masculin și feminin, împovărate de atracție și repulsie. Sfâșierea comuniunii transformă totul în obiect, facilitând dezvoltarea conștiinței de tip stăpân-sclav, antrenată în perceperea femeii ca și obiect al plăcerii sau al puterii despotice a bărbatului. Astfel, conchide Evdokimov, diferențierea între masculin și feminin nu e condiționată fiziologic sau psihologic ci, în primul rând, spiritual; ea reiese din misterul viu care înglobează ființa umană în integralitatea ei. Dacă omul trebuia rănit și corupt în latura sa cea mai sensibilă la comuniunea divină, ispitirea Evei coincide cu ispitirea principiului religios al naturii umane.

În consecință, relația dintre femeie și mântuire se clarifică în lumina interpretării mântuirii ca și adoptare, înfiere, dată fiind centralitatea categoriei religioase a paternității. Paternității divine, calificativ al ființei lui Dumnezeu, care îl naște pe Fiul îl purcede pe Duhul Sfânt, îi corespunde direct maternitatea feminină ca specificitate religioasă a firii umane. Sensibilitatea aparte fata de spiritualul pur se exprima prin femeie; sufletul feminin este mai

aproape de izvoarele Facerii. Fecioara Maria devine chipul cosmic al nativității și chipul înțelepciunii lui Dumnezeu; prin ea spiritualitatea feminină apare sofianică și intens corelată cu Duhul Sfânt. Ambivalența chipului Evei – cel luminos și cel întunecat - își găsește corespondența în cele două femei ale Apocalipsei: femeia înveșmântată în Soare, simbol al Noului Ierusalim și abisul demonic al desfrânatei Babilonului. Întruchipare a elementului religios, prin femeie omenirea accede la rău și tot prin ea primește făgăduința mântuirii, mesajul nașterii Izbăvitorului. Contrariul dintre masculin și feminin, pentru a nu se transforma în contradicție disperată, poate fi reevaluat ca și complementaritate a unei singure unități supreme. Astfel, instinctul matern este cel al izvorului din care provin toate, alfa iar instinctul patern este cel al țelului către care se îndreaptă toate, omega.

Dacă persoana umană a Născătoarei de Dumnezeu reprezintă corespondentul – în planul arhetipal al sfințeniei, al omenescului desăvârșit – persoanei dumnezeiești a lui Cristos, problema preoției femeii capătă alt înțeles prin raportare la harismele atribuite femininului și masculinului. Puterea sacerdotală incumbă o funcție masculină de martor, de sfințire și transformare a elementelor mundane în Împărăție. Femeia nu poate fi preot fără să se trădeze pentru că ea e chemată să-și împlinească

Preoția Împărătească prin ființa ei, prin natura ei, conform stării ei harismatice¹⁰. Legata prin însăși structura sa ontologică de Duhul Sfânt, femeia participa la arhetipul Eva-Viață, cea care dă viață, salvează, ocrotește fiecare componentă a creației masculine; slujirea ei nu se înfăptuiește prin funcții, ci prin firea sa. Mai mult, continua Evdokimov, Fecioara Maria, în virtutea castității sale ontologice, devine garant al harismei materne a femeii – atunci când ea devine cu adevărat o „făptura nouă” – de a-L naște pe Hristos în orice ființă umană prin puterea Duhului Sfânt. Implicațiile ecumenice ale mariologiei se conturează astfel mai clar: intimitatea aproape înăscută a femeii cu tradiția, rolul său major în asigurarea continuității vieții datorată sfințeniei launtrice și puterii smereniei poate redresa ecumenismul actual, încă puternic tributar spiritului masculin și de aceea prea puțin liturgic.

Masculinul și femininul sunt antinomice, incompatibile și nu devin complementare decât în ordinea harului, în Hristos, în urma unui proces de convertire spirituală reciprocă. Reconstituirea lui Adam ca unitate arhetipală implica plenitudinea coincidenței celor opute prin natura lor, integrarea Sfintei Fecioare și a Sfântului Ioan în Hristos. Aceasta unitate e prefigurată în cei doi poli ai oricărui suflet: fiecare este deodată „roaba și prietenul Mirelui”¹¹. Totuși, fiecare suflet aparține preemi-

ment propriului său tip, diferențiat incontestabil de harisme distincte. Pentru femeie, harisma fundamentală o constituie, în cuvintele Sfântului Apostol Petru, „zămislirea omului cel tainic al inimii”; prin intuirea concretului și a viului, luminată de relația nemijlocită cu Duhul Adevărului, femeia are capacitatea nereflectată de a pătrunde direct în existența altcuiva și de a sesiza inefabilul persoanei umane. În puritatea ei luminoasă, femeia este ca o oglindă care reflecta fața bărbatului, îl face să se descopere pe el însuși și prin aceasta îl corectează. Slujirea feminină, conchide Evdokimov, se exprimă cel mai bine în comuniunea euharistică și starea de sfânt; datorită instinctului matern pentru care orice obiectivare este organic imposibilă, femeia umanizează și personalizează lumea, o salvează de la alienare, transmițând – în cursul inițierii pedagogice – simțul sacrului și celorlalte ființe. Altfel spus, mântuirea lumii inaugurată de „fiat”-ul Mariei e dependentă și de slujirea femeii implicată în harismele ei.

Catolicismul și ecumenismul

Deși teologii romano-catolici identifică originile ecumenismului în sinoadele unioniste de la Lyon (1274), Constanța (1414) și Florența (1430), totuși aceste întruniri au fost bilaterale (catolici-ortodocși) și nu ecumenice. Conciliul

Vatican II, din 1959, întrunind Biserica catolică, ortodoxă și protestantă, al cărui caracter „ecumenic” sau „general” constituie încă subiectul unor dispute aprinse, a consolidat, cel puțin simbolic, fraternitatea interconfesională. Teoretizarea deja instituționalizată referitoare la puterea cvasiabsolută a Papei ar fi putut să interpreteze ca surprinzător evenimentul conciliar dacă nu ar fi fost anticipat de anumite orientări ale dinamicii religioase globale. „Mișcarea biblică”, însoțită de experiența unei exegeze critice, „mișcarea liturgică” - izvorâta din dorința de a aprofunda și conștientiza semnificațiile ceremoniilor – și „mișcare ecumenică”, semn al voinței comune a creștinilor de a participa la realizarea unității Bisericii universale, toate acestea au prefigurat reformele adoptate ulterior de Conciliu¹².

Semnalăm dintre textele votate cu acest prilej pe acelea relevante prin valențele lor ecumenice: declarația asupra libertății religioase, recunoașterea unei autenticități creștine Bisericilor necatolice, evidențierea responsabilității laicilor în viața Bisericii și a vocației creștinilor de a se implica activ, solidar în rezolvarea problemelor comunității umane, reforma liturgică (trecerea de la limba latină la limbile naționale). Crizele societății care au succedat Conciliului Vatican II au favorizat o receptare, dacă nu ostilă, cel puțin controversată a tezelor proclamate. Dincolo de apariția unei

comunități schismatice în cadrul Bisericii catolice, au existat contestări ortodoxe ale afirmațiilor de tip doctrinar și reticente în a pune în aplicare deciziile pastorale. Accentul Vaticanului pus pe practica comuniunii a fost interpretat drept indiferentism dogmatic; realizarea comuniunii în Taine, privată de o elucidare prealabilă a distincțiilor doctrinare, risca doar a justifica posibilitatea îmbinării unei credințe catolice cu un rit oriental. În acest context, Biserica ortodoxă a afirmat necesitatea unui progres simultan în concilierea dogmatică și comuniunea practică, reclamând renunțarea la uniatism și abandonarea inflexibilității catolicismului în problema primatului și a infailibilității papale.

În 1993, la Balamand, Comisia mixtă internațională pentru dialogul teologic între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă a semnat un document istoric de colaborare și consens în vederea restaurării unității. Excluderea pentru viitor a oricărui prozelitism și a oricărei voințe de expansiune catolică în detrimentul Bisericii ortodoxe și afirmarea disponibilității Bisericilor ortodoxe autocefale de a participa la dialogul teologic reprezintă clarificări statuate de acest document, favorabile deschiderii ecumenice și întăririi sobornicității și colegialității sinodale.

Referitor la trăsăturile esențiale ale Bisericii și ale misiunii ei, catolicismul reafirma ca Biserica e

una, sfântă, catolică și apostolică și identifica această Biserică unică a lui Cristos cu Biserica catolică, guvernata de urmașul lui Petru și de episcopii aflați în comuniune cu el, deși este recunoscută, în afara organismului ei vizibil, existența a numeroase elemente de sfințire și adevăr. Decretul despre Ecumenism al Conciliului Vatican II explicitează: „Numai prin Biserica Catolică a lui Cristos, care e instrumentul general de mântuire, poate fi dobândită toată plinătatea mijloacelor de mântuire”. Deși exista o diversitate de daruri, funcții, stări și moduri de viață între membrii Bisericii, ele sunt integrate în comuniunea eclezială după cum și varietatea popoarelor și a culturilor este cuprinsă în Poporul lui Dumnezeu. Principiul unității Bisericii este asigurat de Sfântul Duh și de întemeierea sa întru Cristos; mărturisirea credinței apostolice, celebrarea comună a cultului divin, succesiunea apostolică prin sacramentul preoției sunt legăturile vizibile ale comuniunii. Cunoașterea frățască reciprocă, formarea ecumenică a credincioșilor, preoților, dialogul dintre teologi și întâlnirile între creștinii diferitelor Biserici și comunități, colaborarea între creștini în diferitele domenii ale slujirii oamenilor constituie alte modalități de a desăvârși unitatea Bisericii.

Catolicitatea Bisericii semnifică „universalitatea” ei în două sensuri: „după

totalitate” și „după integralitate”. Biserica este catolică deoarece în ea e prezent Cristos și pentru că e trimisă în misiune de Cristos către toți oamenii iar Bisericile catolice sunt pe deplin catolice prin comuniunea cu Biserica Romei în virtutea originii sale deosebite. Biserica universală nu se rezuma la o simpla însumare de Biserici particulare, ci, mai degrabă, se înrădăcinează într-o varietate de elemente culturale, sociale și umane, rămânând universală prin vocație și misiune. Totuși, exprimarea plinătății catoliciții în realitatea însăși a vieții este supusă unor complexe dificultăți.

Și în România, conform „Codului canoanele Bisericilor orientale”, este încurajată participarea cu competență la opera ecumenică trezită de darul Spiritului Sfânt. Promovarea unității între toate Bisericile orientale se poate realiza prin rugăciune, prin exemplul vieții, prin fidelitatea față de tradițiile vechi, potențarea cunoașterii reciproce și „prin colaborarea și aprecierea fraternă a lucrurilor și sufletelor”¹³. Inițiativele mișcării ecumenice se preconizează a fi susținute de constituirea unei comisii de experți în probleme de ecumenism, în cadrul fiecărei Biserici, în consonanță cu normele speciale de drept particular instituite de Scaunul Apostolic Roman pentru Biserica universală. De asemenea, este stimulată și apreciată cooperarea credincioșilor catolici cu ceilalți creștini în probleme precum: operele de caritate și dreptate

socială, apărarea demnității umane și a drepturilor sale fundamentale, promovarea păcii, comemorarea zilelor patriei și sărbătorile naționale. Concretizarea demersurilor ecumenice întâmpină însă suficiente obstacole în procesul de nuanțare optimă a demersului teologic astfel încât să fie eludate pericolele falsului pacifism, al indiferentismului sau al excesului de zel.

Rolul și imaginea femeii în catolicism

Antropologia creștină catolică e definită de încrederea în factorul uman, în posibilitățile și responsabilitățile date oamenilor înșiși de către divinitate. Prin urmare, păcatul, deși pervertește chipul lui Dumnezeu în om, nu îl distruge complet și nici nu anulează libertatea umană. Afirmarea tezei gratuității mântuirii, a rolului harului în economia izbăvirii nu dizolvă semnificația meritelor umane întrucât acțiunile bune pe care le poate iniția omul constituie ele însele un fruct al binecuvântării. Un alt aspect al optimismului catolic vizează recunoașterea rolului și a contribuției operei oamenilor la edificarea Împărăției lui Dumnezeu cât timp e respectată conformitatea cu planul divin revelat în Evanghelie. În plus, persoana umană, după moarte, poate avea speranța și încredințarea că va accede la dimensiunea plenară a umanității

sale în virtutea actualizării depline a puterii Duhului Sfânt. O relație privilegiată se poate instaura prin comuniunea dintre cei sanctificați, în special dintre Fecioara Maria și cei ramași în lumea aceasta.

Revelatorie pentru viziunea catolică este și credința că instituția bisericească sau instituțiile de solidaritate umane, societățile frățești construite pentru combaterea nedreptăților, anticipă sau chiar permit stabilirea Împărăției lui Dumnezeu în lume. Rolul soteriologic al Bisericii, una din consecințele prezentei Duhului Sfânt în ea, nu se limitează la construirea cadrului în care ar acționa numai Dumnezeu, ci demonstrează o eficiență reală în realizarea planului divin. Pentru catolicism, Biserica istorică este ea însăși „tainică”, este în același timp chip și prezenta a trupului lui Hristos, ea este trupul lui Hristos „deja și nu încă”.

Referitor la relația bărbat – femeie, catolicismul, ca și ontologie afirmă predestinarea omului de a reproduce chipul Fiului lui Dumnezeu făcut om astfel încât Cristos să fie Întâiul născut între mulți frați și surori. Starea paradisiacă numită „dreptatea originară” era definită de armonia interioară a persoanei umane, armonia dintre bărbat și femeie – armonia cuplului primordial răstrângându-se asupra întregii creații. Femeia și bărbatul sunt creați, voiți de Dumnezeu într-o perfectă egalitate ca persoane umane, cat și în ființa lor

de bărbat și femeie. Ambele sexe sunt, cu o identică demnitate, „după chipul lui Dumnezeu”, „perfectiunile” lor reflectând înțelepciunea și bunătatea Creatorului. Făcuți „unul pentru celalalt”, fără a fi „incompleți”, ei sunt destinați unei comuniuni de persoane, în care fiecare poate fi „ajutor” pentru celalalt, fiindcă sunt în același timp egali ca persoane și complementari ca bărbat și femeie. Cooperând în chip unic la opera divină, femeia și bărbatul, ca soți și părinți, au sarcina de a transmite urmașilor viața umană.

Eva, în pofida neascultării ei, a primit făgăduința unei descendențe care va avea puterea de a învinge Răul și de a fi mamă a tuturor celor vii. Misiunea decisivă a Mariei a fost însă pregătită de aceea a femeilor sfinte; Dumnezeu alege, contrariind așteptările umane, ceea ce era considerat slab și neputincios pentru a-și demonstra fidelitatea față de făgăduință: Sara devenită mamă, Ana, Debora, Ruth, Iudita. Dogma Neprihănitei Zămisliri, proclamată în 1854, susține însă răscumpărarea Mariei încă din primul moment al zămislirii ei, printr-un har și un privilegiu unic al divinității. Catolicismul considera ca, dacă n-ar fi fost pe deplin purtata de harul divin, Maria n-ar fi putut da consimțământul liber al credinței ei. Aceasta teză a complicat relația dintre femeia catolică obișnuită și Fecioara Maria, adâncind diferențele ontologice existente între cele două și

periclitând eficiența funcționării Mariei ca și model feminin. Oricum, prin ascultarea credinței, Maria a „devenit cauza de mântuire pentru sine și pentru întreg neamul omenesc”, nefiind împiedicată de vreun păcat, oferindu-se total pe sine persoanei și lucrării Fiului său¹⁴.

Maternitatea divină și virginală a Mariei e potențată de maternitatea sa spirituală care se extinde la toți oamenii pe care Isus a venit să-i mântuiască. Maria este Fecioară pentru că virginitatea ei e semnul credinței ei neclintite și al dăruirii ei totale față de voința divină și e în același timp Mamă întrucât e figura și cea mai desăvârșită realizare a Bisericii. Rolul Mariei fata de Biserica este inseparabil de unirea ei cu Cristos și decurge direct din ea; prin aderarea ei deplină la lucrarea răscumpărătoare a Fiului ei, ea devine modelul credinței și al iubirii, constituind chiar prototipul Bisericii. Redând sufletelor viața supranaturală, chiar și după ridicarea ei la cer, maternitatea Mariei continuă să se manifeste în ordinea harului, fiind astfel invocată sub titlurile de Apărătoare, Sprijinitoare, Ajutătoare, Mijlocitoare. Marie, icoana eshatologică a Bisericii, îi este închinat un cult deosebit, influența sa mântuitoare întemeindu-se pe mijlocirea lui Cristos.

Pentru aprofundarea dimensiunii materne a Bisericii devine indispensabilă realizarea legăturii personale a preotului cu Mama Mântuitorului, ai cărei fii adoptivi am fost cu toții

hărăziți de pe Golgota. Parte esențială a spiritualității catolice, cultivarea unei spiritualități mariane sănătoase este îndeplinită prin dobândirea unei cunoașteri complete și exacte a doctrinei Bisericii despre Fecioara Maria, alimentarea unei iubiri autentice fata de Mama lui Cristos, dezvoltarea capacității de comunicare a iubirii pe care o are Maria fata de oameni.¹⁶ Formarea intelectuală, spirituală și pastorală a preoților catolici și a tuturor sufletelor devotate Bisericii și lui Dumnezeu implica raportarea la modelul Mariei, mai precis, imitarea în virtuți și sfințenie, admirație pentru acceptarea supusă a menirii sale, seninătatea în toate circumstanțele vieții. Viziunea corectă asupra femeii, a demnității persoanei și a valorilor intrinsece feminine ar trebui să constituie un corolar al acestui tip de educație.

Aspirând la actualizarea modelului Mariei prin concretizarea comunității de credință, de speranță și iubire, familia creștină, ca și Biserica familială, constituie o realizare specifică a comuniunii ecleziastice. Comuniunea conjugala, semn și imagine a comuniunii dintre Tatăl și Fiul în Duhul Sfânt, deoarece Dumnezeu, creând umanitatea bărbatului și a femeii după chipul Sau, a întipărit în ea vocația și deci capacitatea și responsabilitatea corespunzătoare pentru iubire și comuniune. Prin urmare, membrii familiei sunt persoane egale în demnitate, revenindu-le o diversitate de răspunderi, drepturi și îndatoriri ;

armonia cuplului și a societății depinde major de modul în care sunt trăite între sexe complementaritatea, nevoia unuia de celalalt și sprijinul reciproc. Strict doctrinar, femeii i se oferă egalitate ca și valoare personală și în toate drepturile ce decurg din aceasta. Reprezentanții ambelor sexe, înzestrați identic cu suflet rațional, având aceeași natură și aceeași origine, răscumpărați în mod egal de jertfa lui Cristos, chemați să participe la aceeași fericire divină, nu pot fi decât egali în esență. Diferențele constatate între ei aparțin planului lui Dumnezeu și sunt destinate să încurajeze iubirea, împărtășirea, bunăvoința și îmbogățirea reciprocă.

Protestantismul și ecumenismul

Teologii protestanți identifica originile ecumenismului în secolul XVI, asociind eforturile organizatorice dintre anii 1517 – 1948 cu mișcarea ecumenică. Pot fi distinse două etape ale ecumenismului protestant: ecumenismul intern și ecumenismul actual, conceput ca solidaritate și apropiere între creștini. Secolul al XIX-lea este definit de dinamica internaționalelor protestante dintre care Uniunile Creștine ale Tinerilor (YMCA) vor include, într-o ramură a sa, în 1895, cu titlu individual, catolici și ortodocși. După primul război

mondial sensul ecumenismului se nuanțează prin reconcilierea vizată între creștinii de diferite confesiuni. Inițiativele protestante se soldează cu o enciclică a Vaticanului (1928) prin care acesta condamnă ecumenismul iar Bisericele protestante (hegemonice și majoritare) și ortodoxe se grupează în două mișcări ecumenice. Consiliul Ecumenic al Bisericilor, constituit definitiv în 1948, e rezultatul fuzionării mișcării creștinismului practic, centrat pe unitatea creștinilor în fapte concrete și participarea la procesul de ameliorare al societății, și a mișcării „Credință și Constituție”, axată pe analize doctrinare și structurale.

Recunoașterea, în Decretul despre ecumenism al Vatican II, principiilor creștine ale protestantismului a făcut posibilă instituționalizarea ecumenismului catolico-protestant. Întrunirile interconfesionale mixte și constituirea diferitelor grupuri sau mișcări bazate pe colaborarea catolicilor și protestanților au fost susținute în paralel de aprofundarea teologică a dialogurilor doctrinare. Deși problemele de etică socială au unificat cele două confesiuni, animozitățile născute de centralizarea instaurată de Roma și atașamentul față de identitatea protestantă s-au repercutat negativ asupra dezideratelor ecumeniste. Activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, grupând un ansamblu de aproximativ trei sute de biserici, altele decât Biserica catolică română, inițiază însă

permanent contacte cu Biserica catolica. Colaborarea datorata prezentei observatorilor catolici la întrunirile ecumenice s-a concretizat prin crearea consiliilor creștine ale Bisericilor la nivel național sau regional¹⁵.

Prima Conferința panortodoxa de la Rodos, 1961, a dinamizat dialogul teologic dintre Ortodoxie și Protestantism; în România, aceste demersuri de cunoaștere reciproca au fost materializate în cadrul conferințelor teologice interconfesionale la care au participat ortodocși, luterani, reformați și unitarieni. Dacă prima reuniune de dialog bilateral a Bisericii Ortodoxe Romane cu Biserica Evanghelică din Germania a avut loc la Goslar, în 1979, ea a fost consolidată de curând de un al doilea dialog, la Iași, în 1980. Reuniunile ortodoxo-reformate de la Debrețin și Budapesta au inclus contribuții notabile ale reprezentanților ortodocși romani. Conflictele, ivite după 1989, dintre Ortodoxie și Biserica reformata din Transilvania, argumentate de interese politice, au tulburat aspirațiile ecumeniste, dar fiind totuși în curs de diminuare prin vizita Patriarhului României la Budapesta¹⁶.

Rolul și imaginea femeii în protestantism

Radicalismul protestant a fost structurat în jurul celor trei principii majore ale Reformei:

numai Dumnezeu, numai Scriptura, numai harul, fiind ulterior diversificat printr-o multitudine de contaminări generale politice, economice și culturale. Esențială pentru protestantism este aserțiunea conform căreia Dumnezeu se face cunoscut fiecăruia numai prin Sfânta Scriptură. Absența unui preot intermediar între Dumnezeu și ființa umană desacralizează preoția și contestă infailibilitatea Bisericii. Relativitatea tuturor Bisericilor existente se explică prin distincția dintre Biserica vizibilă (instituție condiționată istoric și geografic) și Biserica nevăzută (Trupul lui Cristos ca și o taina divină). Consecințe: nici o creatură nu poate fi obiect de adorație sau rugăciune – nici Maria (care a avut și alți copii după Isus), nici sfinții. Diferența dintre pastor și laici nu e una de esență, ci rezidă în specializarea, funcția aparte îndeplinită de primul, dar care poate fi asimilată și de laici. De aceea *majoritatea Bisericilor protestante actuale admit femei-pastor* și persoane căsătorite.

Sacralitatea, în viziunea protestantismului intelectualist, este centralizată de Biblie; autoritatea Scripturii devine imperativă prin epurarea religiei de gesturile liturgice și de semnificația structurii ecleziale. Trebuie să remarcăm că, sub influența ecumenismului, liturghiile aparținând unor anume tradiții protestante prezintă suficiente asemănări cu cea catolică. În general, rolul Bisericii se rezumă la

predicare: în virtutea fenomenului de intertextualitate, Scriptura poate fi propriul ei interpret. În pofida acestor supoziții teoretice, la nivel practic, varietatea interpretărilor biblice ajung să distanțeze serios diferitele biserici protestante.

Antropologia protestantă pare a afirma o pasivitate integrală a ființei umane din perspectiva mântuirii: credința nu poate fi obținută decât prin harul lui Dumnezeu iar toate acțiunile pioase sunt zadarnice, individul neputând accede la sfințenie decât prin binecuvântare divină. În aceeași linie de idei, sfintele taine sunt doar simboluri ale harului dumnezeiesc și nu au valoare decât dacă sunt primite cu credință. Morala protestantă capătă astfel un caracter fundamental teologic: rolul creștinului este de a aduce oamenii pe calea mântuirii ca semn al gratitudinii sale față de propria sa îndreptare. Mai particular, morala sexuală și conjugală a fost revalorificată prin Reforma. Dacă divinitatea a creat ființa umană sexuată, sexualitatea nu e considerată malefică, rea în sine, ci doar în condițiile neasocierii ei cu dragostea și disciplina. În virtutea asocierilor simbolice a femeii cu natura, pasiunea, naturalul, trupescul, aceasta concepție se repercutează pozitiv asupra demnității ontologice a femeii și femininului. Abordarea unor probleme precum divorțul, contracepția, avortul, experimentele genetice, exprimă o viziune îndepărtată de

spiritul catolic, fiind mai aproape de individualismul și respectul față de drepturile omului manifestate în modernitate.

NOTE

¹ „Religiile lumii” - Jean Delumeau, Humanitas, București, 1996, p. 111

² „Ecumenismul. Factor de stabilitate în lumea de astăzi” – Petru I. David, Gnosis, București, 1998, p. 210.

³ idem, p. 305.

⁴ idem, p. 315.

⁵ „Despre ecumenism: origini, esența, deziderate”, în „Scara”, anul III, decembrie 1999, editata de Asociația Romana de Antropologie Audio-Vizuala, pp. 59-60.

⁶ „Problematica feminină în Biserica lui Hristos” – Anca Manolache, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1994, pp. 87-88.

⁷ idem, p. 100.

⁸ „Femeia și mântuirea lumii” - Paul Evdokimov, Christiana, București, 1995, p. 148.

⁹ idem, p. 222.

¹⁰ „Codul Canoanelor Bisericilor Orientale”, Presa Universitara Clujeana, 2001, pp. 469-471

¹¹ idem, p. 259.

¹² „Catehismul Bisericii Catolice”, Arhiepiscopia Romano-Catolica de București, 1993, p. 88.

¹³ „Codul Canoanelor Bisericilor Orientale”, Presa Universitara Clujeana, 2001, pp. 469-471.

¹⁴ idem, p. 114.

¹⁵ „Preoți pentru mileniul trei” – Pr. Dr. Ioan Mitrofan, Editura Arhidiecezei „Buna Vestire”, Blaj, 2001, p. 84.

¹⁶ idem, p. 187